

2007. – С. 82-91.

6. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
7. Мартинюк, О.Б. Дослідження професійних ціннісних орієнтацій вчителя як цілісної системи [Текст] / О.Б.Мартинюк // Ценностные приоритеты образования в XXI веке: Матер. Междунар. науч.-практ. конф. – Луганск, 2003. – С. 183-191.
8. Музика О.Л. Ціннісна підтримка як теоретична та прикладна проблема [Текст] / О.Л.Музика // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України : у 12 т. / за ред. В.О.Моляко. Т. 12; Вип. 8. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2009. – С. 171-188.
9. Ткачова Н.І. Формування особистості учня у навчально-виховному процесі : аксіологічний підхід в освіті [Текст] / Н.І. Ткачова.–Харків : Основа ; Тріада +, 2007. – 206 с. – (Б-ка ж-лу “Управління школою” ; Вип. 11 (59)).

Анотація

У статті визначено та обґрунтовано педагогічні умови ціннісної детермінації особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів як важливої складової аксіологічного підходу до освітнього процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Аннотация

В статье выделены и обоснованы педагогические условия ценностной детерминации личностного самосовершенствования будущих педагогов как важной составляющей аксиологического подхода к образовательному процессу высших педагогических учебных заведений.

Summary

In the article pedagogical conditions of future teachers' value determination of self-improvement are defined and proved. The author considers them as an important component of the value approach to the educational process at the higher educational establishments.

Ключові слова: ціннісно-смісловий розвиток, ціннісні орієнтації, особистісний смисл, ціннісна детермінація, особистісне самовдосконалення.

Ключевые слова: ценностно-смысловое развитие, ценностные ориентации, личностный смысл, ценностная детерминация, личностное самосовершенствование.

Key words: value-notional development, value orientations, personal sense, value determination, self-improvement.

Подано до редакції 08.10.2010.

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, доц.Сусліною І.В.

УДК 378.147: (159+37)

© 2010

Тернавська Т.А.

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасна система вищої освіти в Україні вимагає інтенсивного оновлення навчально-виховного процесу, переосмислення цінностей, подолання консерватизму та стереотипів педагогічного мислення. Таким вимогам відповідають психолого-педагогічні інновації, розробка продуктивних, оптимізованих дидактичних умов навчально-виховного процесу, які сприяють прогресивному розвитку освітньої системи, роблять ефективнішим процес набуття знань і формують сучасний стиль навчання, для формування пізнавальної діяльності професіонала.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Уявлення про пізнання як особливу психічну реальність, що детермінує властивості інтелектуальної діяльності людини, а також її особистісні якості й особливості соціальних взаємодій, поступово складалося з різним термінологічним оформленням – у різних галузях філософських, соціологічних, педагогічних, психологічних досліджень. Ці дослідження об'єднував інтерес до будови людського розуму і переконання в тому, що особливості структурної організації пізнавальної сфери визначають сприйняття та розуміння людини і, як наслідок, різних аспектів її поведінки.

Як зазначав провідний український дослідник, професор В.О.Козаков, “необхідність нових підходів полягає в тому, що швидко зростає прірва між ідеєю (В.Гумбольдт) і реальністю життя...”. Інститут економіки Німеччини в загальних рисах виклав вимоги до підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах освіти: “Наукова освіта має ставити за мету підготовку до професії та бути, наскільки це можливо, загальною, і наскільки необхідно, наближеною до практики”. І далі: “вища освіта, як професійна, має передбачити оволодіння конкретними знаннями, розвиток критичного мислення, почуття відповідальності перед суспільством, а також здатності до спільних дій усіх працівників” [7, с. 63].

У зв'язку з підписанням Україною в 2005 р. Болонської декларації, яка передбачає “...підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти, мобільності студентів, викладачів, дослідників, ..здатності

випускників європейських вищих навчальних закладів до працевлаштування в умовах глобального ринку праці" [6, с. 18], виникають нові перспективи щодо розвитку освітянського простору. Розвиток цивілізації потребує оновлення вимог до якості освіти, одним із важливіших засобів забезпечення якої виступає інноваційність освітнього пошуку.

До сучасних дидактичних систем належать педагогіка співробітництва, гуманістична педагогіка, особистісно-орієнтоване, особистісно-розвивальне та компетентнісне навчання, які у вітчизняній дидактиці обґрунтували В. П.Беспалько, П. Я.Гальперін, Л. В.Занков, В. В. Давидов, Г. С.Костюк, В. Г. Кремень, І. Я.Лернер, В. В.Ягупов, І. С.Якіманська.

З усіх технологій розвивального навчання саме проблемне навчання зазнало найбільшого розповсюдження і втілюється у конкретних методиках. На Україні це – знані наукові школи А. М.Алексюка, А. І.Зільберштейна, І. П.Федоренко [3].

Сучасний український науковець С. М.Ніколаєнко зазначає: "Проблема введення інноваційних форм і методів організації навчального процесу в межах традиційного навчання має бути розв'язана через упровадження у вищій освіті особистісно-орієнтованого підходу до студента, технологій саморегульованого навчання та розвивальних технологій професійної освіти, до яких входять:

- особистісно-орієнтовані технології: інтерактивні та імітаційні ігри, тренінги розвитку, розвивальна психодіагностика;

- когнітивно-орієнтовані технології: діалогічні методи навчання, семінари-дискусії, проблемне навчання, когнітивне інструктування, когнітивні карти, інструментально-логічний тренінг, тренінг рефлексії;

- діяльнісно-орієнтовані технології: методи проектів і спрямовуючих текстів, контекстне навчання, організаційно-діяльнісні ігри, комплексні дидактичні завдання, технологічні карти, імітаційно-ігрове моделювання технологічних процесів тощо" [1, с. 3].

Педагоги-дослідники розробили декілька програм розвитку загальнонавчальних умінь, що мають міжпредметний характер і забезпечують формування пізнавальної діяльності суб'єктів навчання всіх вікових категорій (Н. С. Лошкарьова, В. Ф. Паламарчук, О. В. Почупайло, О. Я. Савченко). Крім того, у багатьох навчальних закладах функціонують спеціальні "уроки мислення". Такі заняття проводяться в Українському національному коледжі, Донецькому ліцеї при ДДУ, у школах м. Харкова [4; 5].

На думку В. Ф. Паламарчук, педагогічні шляхи формування пізнавальної діяльності інтелектуально-розвиненої особистості визначаються, виходячи з ідей інтеграції змісту освіти, розвивального та проблемного навчання, саморозвитку учнів, що відбивається у новому чи оновленому змісті освіти, у відповідній системі принципів, форм і методів навчання, співтворчості вчителя й учня [4, с. 39].

Сучасний педагог Л.В.Кондрашова підкреслює, що в процесі оволодіння знаннями, вміннями і навичками у майбутнього покоління важливо розвивати здатність розуміння, структурування, ціннісного осмислення знань. Ця здатність набувається за наявності у свідомості особистості повної і цілісної гуманітарної картини світу. Формування особистості засобами освітнього процесу передбачає передусім реалізацію його загальногуманітарної бази [2, с. 71].

Продуктивність взаємозв'язку навчально-виховного процесу і формування пізнавальної діяльності залежить від реалізації стратегічних принципів реформованої вищої школи: демократизації, гуманітаризації, оптимізації, життєтворчості, розвитку і саморозвитку особистості, диференціації та індивідуалізації, а також від характеру навчальних технологій, підходів і концепцій. Причому кожні із зазначених вище підходів та концепцій навчання не повинні взаємовиключними, а навпаки, взаємодіяти й інтегруватися між собою.

Таким чином, пізнавальна діяльність формується в навчально-виховному процесі різноманітних вищих навчальних закладів. Тому цей процес необхідно організувати відповідно до рекомендацій психолого-педагогічної науки, законів, закономірностей, принципів, форм і методів навчання. Застосування сучасних концепцій навчання на основі гуманістичної філософії освіти створює необхідні позитивні передумови для розвитку пізнавальної діяльності у студентів.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягала в обґрунтуванні дидактичних умов формування пізнавальної діяльності студентів ВНЗ у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Об'єктом дослідження стала пізнавальна діяльність студентів ВНЗ.

Предмет дослідження - дидактичні умови формування пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Завдання дослідження: теоретично обґрунтувати та визначити дидактичні умови формування пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження... Пізнавальна діяльність студентів розвивається під впливом викладача і є провідною, оскільки у такій діяльності формується майбутній спеціаліст. Запитання викладача – один з найбільш розповсюджених прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі навчальної діяльності. Для успішної взаємодії між суб'єктами навчальної діяльності викладачеві необхідно

виявляти власну активну пізнавальну діяльність, обізнаність у питаннях формування і розвитку пізнавальної діяльності студентів, професіоналізм у цілому.

Зазначимо, що формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості громадянина, який творчо поєднуватиме особисті інтереси з інтересами суспільства, умітиме правильно визначати життєві орієнтири, буде сприяти тільки комплексне, системне і креативне використання основних технологій сучасних дидактичних систем, що визначають фактори формування і розвитку пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних

Уміння і навички формуються за наявності необхідних внутрішніх умов успіху будь-якої діяльності. Вони дають можливість людині володіти своїми силами, цілеспрямовано ними користуватися, економити їх, прискорювати процес досягнення мети, підвищувати продуктивність діяльності. Пізнавальна основа діяльності має вагомe значення у формуванні таких якостей особистості: перспективної спрямованості, свідомої мотивації, високого рівня інтелекту, вольової сфери. Вимагаючи різних пізнавальних процесів, діяльність створює умови для їх успішного проходження і розвитку.

У педагогічному керівництві всебічним розвитком студентів важливе значення має правильне поєднання учіння, праці та інших видів діяльності, врахування індивідуальних особливостей і закономірностей розвитку, поступовий перехід від більш простих, до більш складних видів діяльності, від близьких цілей до більш далеких перспектив закладів.

Однією з головних проблем формування пізнавального інтересу до вивчення психолого-педагогічних дисциплін у негуманітарних вищих навчальних закладах постає значення предмету. Дуже складно зробити перший крок – переконати студентів, що такі гуманітарні предмети як психологія та педагогіка – це не предмет-доважок, який є зайвим тягарем під час засвоєння базової спеціальності. Викладач повинен сформулювати власний варіант відповіді на питання сучасного студента-прагматика: “А навіщо вивчати цей предмет?”. Крім того ця відповідь має бути неодноразовою, а відповіддю-методикою, органічною складовою всього процесу викладання. Вдала відповідь зможе хоч невеликою мірою переконати суто прагматичну орієнтацію сучасної студентської аудиторії і довести їй, що світоглядні, життєві, морально-етичні питання теж мають право на існування в навчальних курсах.

На основі сказаного вище, можна виокремити першу обов'язкову умову формування пізнавальної діяльності у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у студентів різних спеціальностей вищих навчальних закладів – *формування пізнавального інтересу до вивчення психолого-педагогічних дисциплін.*

Виокремлення наступної дидактичної умови – *професійна орієнтація в організації навчальної діяльності* - передусім передбачає вивчення студентами адаптованого теоретичного змісту навчальної дисципліни до певної спеціальності: залучення сучасних досягнень науки, оновлення вже засвоєних історичних фактів і розкриття практичного значення вивченого для студентів вищого навчального закладу.

Історизм (історичний аспект науки) – надання відомостей з історії науки та наукових відкриттів. Історизм допомагає студентам оцінити значення навчання, наближає процес учіння до наукового пізнання.

Професійна орієнтація в організації навчальної діяльності надалі реалізується за рахунок різноманітних форм самостійної роботи; оволодіння новими засобами проблемного та ситуаційного навчання, елементами дослідження, виконання творчих робіт; професійної спрямованості знань.

Різноманіття форм самостійних робіт не тільки розвиває у студентів кмітливість і точність у роботі, вміння визначати головне в темі і підбирати додатковий матеріал, вміння аналізувати, синтезувати й узагальнювати, пов'язувати нове з уже відомим, але й стимулює до пізнавальної діяльності, оскільки дозволяє студентам усвідомлювати їх інтелектуальне зростання.

Урахування моменту проблемності як засобу розвитку інтелектуальних здібностей студента дуже важливе і є основою формування продуктивної та творчої активності. Продуктивну активність студента характеризують такі елементи мислення, як оригінальність висновків, нестандартність відповідей, чутливість до проблеми, уміння її розв'язання, здатність до генерації нових ідей, зумовленість перебудови сприйняття.

Дослідницька робота є продовженням проблемного навчання. Під час виконання не лише теоретичних, а й практичних завдань виникають проблемні ситуації. Проблемні ситуації, які виникають під час саме практичних завдань спонукають студентів до самостійної пошукової роботи зі збирання та систематизації фактів, їх аналізу. Цей метод передбачає постановку мети завдання, висунення гіпотез, формулювання завдань, проведення експерименту, аналіз та висновки, що є етапами наукового дослідження. Дослідницький підхід залучає студентів до методів наукового аналізу, де перед ними розкриваються джерела, якими користується наука, зокрема при виконанні творчих робіт.

Творчі роботи активують вольові інтелектуальні психічні процеси, сприяють формуванню творчих або креативних здібностей студентів. Відмінність стимуляції творчих робіт від дослідження в тому, що творчі роботи включають в себе не тільки пошук розв'язання пізнавального завдання, але й бувають реально виражені в конкретних результатах, у яких відображено задум, знання і практичні дії. Творча робота потребує максимальної концентрації уваги, уваги, знань, умінь та навичок.

Особливе місце посідає дидактична умова формування пізнавальної діяльності, пов'язаної з демократичними взаєминами між учасниками навчального процесу. Мета даної умови – утвердження конструктивного діалогу між викладачем та студентом, що дозволить передати суб'єктам навчання знання та необхідний досвід в організації особистої та професійної життєдіяльності за рахунок позитивного, креативного та об'єктивного ставлення наставників.

Дидактичні умови реалізації особистісно-орієнтованого навчання передбачають наявність та взаємодію різнопланових зовнішніх та внутрішніх чинників функціонування системи, в основі якої суб'єкт-суб'єктна взаємодія головних учасників навчально-пізнавального процесу – викладача і студента.

У нашому дослідженні ми виходимо з положення, що однією з умов досягнення успіху в навчально-пізнавальній діяльності є перетворення студентів на активних та дієвих особистостей, на суб'єктів активної психічної діяльності. В основі цієї активності лежить змістовна свідомо навчально-професійна мотивація, спрямована на активну участь студентів у навчально-пізнавальній діяльності. Ця активність виражається у тому, що вони усвідомлюють мету навчання, планують і організують свою діяльність, уміють контролювати власні навчально-пізнавальні дії, виявляють інтерес до професійних знань, ставлять проблеми, аналізують та уміють їх розв'язувати. Відповідно, у навчальному процесі необхідно створити умови для реалізації студентом своєї пізнавальної діяльності, творчого набуття і закріплення якостей, необхідних для повного прояву особистості у навчальній діяльності, у житті та на професійній ниві.

Висновки... Таким чином, формування пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін можливе за дотримання таких дидактичних умов: формування пізнавального інтересу до вивчення психолого-педагогічних дисциплін, професійна орієнтація в організації навчальної діяльності та демократичні взаємини між учасниками навчального процесу, які забезпечують ціннісно-орієнтаційну значущість змісту знань, умінь, єдність освітньої, розвивальної, виховної функцій процесу навчання, розвиток мотиваційної сфери особистості, ціннісних орієнтацій, потреб у діяльності, забезпечують логічність зв'язків всіх компонентів процесу навчання, а також формують системи дій і когнітивні зміни особистості, пізнавальну діяльність в цілому. Провідні риси і характеристики компонентів пізнавальної діяльності особистості проявляються, формуються, змінюються і розвиваються під час організованої навчальної діяльності та у стосунках між учасниками навчального процесу, а також безпосередньо залежать від змісту навчального матеріалу.

Література

1. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури України / Віталій Станіславович Журавський. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
2. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс : реалии и перспективы / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой рог : КГПУ, 2007. – 474 с.
3. Паламарчук В.Ф. Взаємозв'язок навчання і розвитку учнів в аспекті реформи школи : [метод. лист для вчит. і керівн. шкіл, гімназій, ліцеїв] / Валентина Федорівна Паламарчук. – К. : Тов-во «Знання» України, 2004. – 46 с.
4. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Ч. 1. / Валентина Федорівна Паламарчук. – К. : Знання України, 2005. – 420 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : [підруч. для студ. пед. фак-ів] / Олексій Якович Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
6. Сбруєва А. Болонський процес: пошуки шляхів підвищення конкурентноспроможності європейської вищої освіти / А.Сбруєва // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 18-21.
7. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / [за заг. ред. В. Зубка]. – К. : Академія, 1997. – 290 с.

Анотація

У статті розглядаються дидактичні умови формування пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Аннотация

В статье рассматриваются дидактические условия формирования познавательной деятельности студентов высших учебных заведений в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин.

Summary

In the article the didactics terms of forming of cognitive activity of students of higher educational establishments in the process of studying of pedagogical-psychological disciplines

Ключові слова: пізнавальна діяльність, дидактичні умови формування пізнавальної діяльності.

Ключевые слова: познавательная деятельность, дидактические условия формирования познавательной деятельности.

Key words: cognitive activity, didactic conditions of cognitive activity.

Подано до редакції 18.10.2010.